

УДК 930

CONTRIBUTION OF THE SCIENTIFIC AND TEACHING ELITE OF THE UKRAINIAN DIASPORA OF THE WESTERN UKRAINIAN LANDS TO THE PRESERVATION AND ENRICHMENT OF THE CULTURAL HERITAGE OF UKRAINE DURING THE INTERWAR PERIOD
ВНЕСОК НАУКОВО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗБАГАЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Sabardak Ya.V. / Сабардак Я.В.*postgraduate / аспірант**postgraduate student of the Department of history, archaeology and tourism / аспірант кафедри історії, археології та туризму*
*Volodymyr Dahl East Ukrainian National University**Kyiv, 17 John Paul II street, 01042**Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Київ, Іоанна Павла II 17, 01042*

Анотація. У роботі розглядається та акцентується увага на значимості внеску істориків та науково-викладацької еліти західноукраїнських земель у контексті збереження культурної спадщини України. Період вивчення складають роки між двома світовими війнами.

Розкривається у вказаному аспекті значення діяльності Українського Вільного Університету (УВУ) та Наукового Товариства Шевченка (НТШ). Надається характеристика творчим науковим доробкам визначних діячів з істориків та представників науково-викладацького складу української національної еліти. Наведені, зокрема, головні напрямки цих наукових праць. Серед них: культурні аспекти української державності; роль української літератури та культурного руху, фольклору, мови, театрального мистецтва у формуванні національної свідомості.

Підкреслена значимість творчих доробок для сучасного переосмислення історії України, для затвердження української національної ідеї та української ментальності.

Ключові слова: культурна спадщина України; українська національна еліта; українська державність; мова; театральне мистецтво.

Вступ.

Міжвоєнний період (1918–1939) став часом складних випробувань для українського народу. По-перше, після поразки визвольних змагань 1917–1921 років Україна була поділена між кількома державами. По-друге, на українських землях (особливо в УРСР) діяла політика русифікації, що загрожувала знищенням національної ідентичності. По-третє, значна частина української інтелігенції, шукаючи нормального життя та можливості для наукової й культурної роботи за кордоном, змушена була емігрувати. По-четверте, у той час саме діаспорні історики й інтелектуали, працюючи як у наукових установах, так і в освітніх закладах, стали не тільки важливими зберігачами й популяризаторами культурної спадщини України, а й безпосередніми її збагачувачами.

Висвітлення останнього у зазначені процеси є актуальним, що посилюється навіть війною та військовим станом, у якому знаходиться наразі українське суспільство. Огляд та аналіз вузлових моментів процесів збереження та

поповнення культурної спадщини істориками та науково-викладацькою елітою на західноукраїнських землях і постало головною метою та завданнями статті, що пропонується.

Основний текст.

Процес збереження та поповнення культурної спадщини автор розглядає як досить багатоаспектний, що містить своїми складовими формування інституційної бази, визначних виконавців та учасників, наукову, освітянську, архівну діяльність та багато інших компонентів.

Інституційна база для збереження спадщини складається з науково-освітянських та просвітницьких закладів, видавничої діяльності, архівної роботи.

У цьому відношенні насамперед слід визначити діяльність Українського Вільного університету (УВУ), який був заснований у Відні на початках 1921 р. Восени 1921 р. перенесений до Праги, де проіснував до 1939 р., а після закінчення Другої світової війни відновив свою працю в Мюнхені.

Знаний дослідник історії української культури М. Семчишин наводить переконливі факти вкладу університету у збереження культурної спадщини України. Серед них виокремимо наступні: «... в роках 1921-22 нараховував він 20 професорів, у 1922-23 — 24, у 1923-24 — вже 32, а в 1938-39 — 35. .... Видавав університет теж свої наукові збірники та провадив обмін виданнями з Українською Академією Наук у Києві і з Науковим Товариством Шевченка (НТШ) у Львові. ... Бібліотека УВУ нараховувала приблизно 5,000 томів, а кожного семестру на цьому університеті студіювало понад 300 студентів. За перших 10 років на УВУ відбулось 88 докторизацій, а разом до 1939 р. 109 кандидатів одержало докторські дипломи» [1].

З самого початку існування УВУ в ньому було відкрито філософський і правничий факультети. Серед професорської колегії були такі визначні вчені, як історик та у минулому міністр мистецтва УНР Д. Антонович, історик і міністр закордонних справ в уряді гетьмана Павла Скоропадського Д. Дорошенко, мовознавець О. Колосса, географ С. Рудницький, викладач-мовознавець С. Смаль-Стоцький, історик і правник А. Яковлів, географ Р. Дrajнньовський та багато інших [2].

Можна констатувати, що заснування та місія УВУ, створеного у Відні та перенесеного незабаром до Праги, виявилася досить плідною. За цей період в ньому вчилася понад 12.000 студентів і викладало більше ста визначних професорів [3].

У міжвоєнний період УВУ був найвизначнішим українським вищим навчальним закладом у світі. Він став потужним центром збереження національної науки й культури. Це здійснювалося за напрямками, серед яких виокремлюються: а) видання монографій, присвячених історії та культури; б) організація лекцій і конференцій, спрямованих на популяризацію української історії; в) участь у міжнародних наукових форумах і конференціях; г) популяризація української культурної спадщини через лекції та видання іноземними мовами.

Особливе значення мала професійна діяльність в університетах Львова та

Перемишля (згідно умов у них на жаль повинні навчатися лише 5% українців) та Львівському таємному університеті. Заняття в них сприяли поширенню знань про українську культуру серед студентства.

Львівський (таємний) український університет (ТУУ) був заснований у липні 1921 року, проіснував до 1925 року. Серед викладачів університету були відомі українські вчені: І. Крип'якевич, К. Студинський, І. Фещенко-Чопівський, М. Корчинський, С. Балеї, М. Возняк, М. Галушинський, Л. Білецький, Ф. Колесса, І. Зілинського, І. Свенціцький, В. Левицький, М. Чайковський, В. Охримович та інші [4]. Слід відмітити і таку обставину: викладання у Львівському університеті були насамперед спрямоване на виховання національно свідомої молоді.

Важливе місце в інституційній базі збереження спадщини належить Науковому товариству імені Шевченка (НТШ). На наш погляд можна виділити такий аспект його діяльності, як на теренах західноукраїнських земель так і в країнах далекого зарубіжжя, де були філії, як видання творів та статей й інших публікацій українських науковців. Саме це є однією зі складових визначення Наукового товариства імені Шевченка у Львові як центру дослідження української історії та культури.

Зазначимо те, що завдяки НТШ саме у Львові М. Грушевський продовжив роботу над «Історією України-Руси», підкреслюючи культурну унікальність України [5]. Також і праці І. Крип'якевича у дослідженнях «Козацька держава», у яких він розглядав не лише військові, а й культурні аспекти української державності опублікована у Львові [6].

Праці В. Кубійовича з географії та етнографії України, видані НТШ у Мюнхені, стали ключовими джерелами знань для української громади за кордоном [7].

Заслуговують на увагу і видання праць Д. Антоновича у Празі, таких як «Український театр», у якій досліджувався розвиток театрального мистецтва від княжих часів до ХХ століття та аналізувалась символічна роль театрального мистецтва у формуванні національної свідомості [8].

Роль НТШ у Західній Україні характеризується ще і тим, що воно функціонувало як неофіційна академія наук, видаючи ґрунтовні історичні, літературознавчі та етнографічні дослідження. Серед них, наприклад, багатотомні «Записки НТШ», що охоплювали питання фольклору, мови, історії мистецтва, фольклористики та етнографії [9].

Енциклопедичний характер має опубліковане у Львові двотомне видання М. Возняка «Історія української літератури». У ньому на основі узагальнень значного фактичного матеріалу проведено дослідження української літератури та культурного руху [10].

Визначене місце в інституційній базі збереження спадщини займають архіви. Так, створення архівів української історії та культури за кордоном, як приклад, архів НТШ у Сарселі (Франція), наочно демонструє важливість збереження унікальних документів, пов'язаних з українською культурою.

Висновки.

Наведені у статі положення та їх оглядовий аналіз наочно характеризує

значимість та плідність внеску науково-викладацької еліти західноукраїнських земель у збереження та збагачення культурної спадщини України у міжвоєнний період. Він сприяє відновленню національної пам'яті, а праці дослідників, зберігачів та поповнювачів постають однією з основ сучасного переосмислення української історії для затвердження української національної ідеї та української ментальності.

Література.

1. Український Вільний Університет (УВУ). Відень — Прага (За книгою «Семчишин М. Тисяча років української культури. К., 1993») <https://uaistoria.com/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82-%D1%83%D0%B2%D1%83/>
2. Пустовгар О, Відень – Прага – Мюнхен: як українці зберегли національну ідентичність: 100-річчя центру світової україністики: Український Вільний Університет <https://ukrpohliad.org/ukrayintsi-v-sviti/100-richchya-tsentru-svitovoyi-ukrayinistyky-ukrayinskyj-vilnoyj-universytet.html>
3. Відкрита Енциклопедія Миколи Мушинки. Х. Сторіччя Українського Вільного Університету <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/208871-Vidkryta-Entsyklopediia-Mykoly-Mushynky.-X.Storichchia-Ukrainskoho-Vilnoho-Universytetu>
4. Таємний український університет https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82
5. Грушевський М. С. Історія України-Руси: в 10 т. / М. С. Грушевський. – Львів: НТШ, 1898–1936.
6. Крип'якевич І. П. Козацька держава: історичні нариси / І. П. Крип'якевич. – Львів: НТШ, 1934. – 278 с.
7. Кубійович В. М. Енциклопедія українознавства: Загальна частина / В. М. Кубійович. – Мюнхен: НТШ, 1955. – Т. 1. – 412 с.
8. Антонович Д. В. Український театр: від витоків до сучасності / Д. В. Антонович. – Прага: Видання УВУ, 1926. – 234 с.
9. Записки Наукового товариства імені Шевченка : зб. статей / НТШ. – Львів, 1920–1939.
10. Возняк М. С. Історія української літератури / М. С. Возняк. – Львів: НТШ, 1930. – Т. 1–2. – 524 с.

Reference

1. Ukrayins'kyu Vil'nyu Universytet (UVU). Viden' — Praha (Za knyhoju «Semchyshyn M. Tysyacha rokiv ukrayins'koyi kul'tury. K., 1993») <https://uaistoria.com/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82-%D1%83%D0%B2%D1%83/>

<https://ukrpohliad.org/ukrayintsi-v-sviti/100-richchya-tsentru-svitovoyi-ukrayinistyky-ukrayinskyj-vilnoyj-universytet.html>

2. Pustovhar O, Viden' – Praha – Myunkhen: yak ukrayintsi zberehly natsional'nu identychnist': 100-richchya tsentru svitovoyi ukrayinistyky: Ukrayins'kyy Vil'nyy Universytet <https://ukrpohliad.org/ukrayintsi-v-sviti/100-richchya-tsentru-svitovoyi-ukrayinistyky-ukrayinskyj-vilnoyj-universytet.html>

3. Vidkryta Entsyklopediya Mykoly Mushynky. X. Storichchya Ukrayins'koho Vil'noho Universytetu <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/208871-Vidkryta-Entsyklopediia-Mykoly-Mushynky.-X.Storichchia-Ukrainskoho-Vilnoho-Universytetu>

4. Tayemnyy ukrayins'kyy universytet <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%82-%D1%83%D0%B2%D1%83/>

5. Hrushevs'kyy M. S. Istoriya Ukrayiny-Rusy: v 10 t. / M. S. Hrushevs'kyy. – L'viv: NTSH, 1898–1936.

6. Kryp'yakevych I. P. Kozats'ka derzhava: istorychni narysy / I. P. Kryp'yakevych. – L'viv: NTSH, 1934. – 278 s.

7. Kubiyovych V. M. Entsyklopediya ukrayinoznavstva: Zahal'na chastyna / V. M. Kubiyovych. – Myunkhen: NTSH, 1955. – T. 1. – 412 s.

8. Antonovych D. V. Ukrayins'kyy teatr: vid vytyokiv do suchasnosti / D. V. Antonovych. – Praha: Vydannya UVU, 1926. – 234 s.

9. Zapyssky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka : zb. statey / NTSH. – L'viv, 1920–1939.

10. Voznyak M. S. Istoriya ukrayins'koyi literatury / M. S. Voznyak. – L'viv: NTSH, 1930. – T. 1–2. – 524 s.

Abstract. *The work examines and emphasizes the significance of the contribution of historians and the scientific and teaching elite of Western Ukrainian lands in the context of preserving the cultural heritage of Ukraine. The period of study consists of the years between the two world wars.*

The significance of the activities of the Ukrainian Free University (UUU) and the Shevchenko Scientific Society (NTSh) is revealed in this aspect. The description of the creative scientific works of prominent historians and representatives of the scientific and teaching staff of the Ukrainian national elite is given. In particular, the main directions of these scientific works are given. Among them: cultural aspects of Ukrainian statehood; the role of Ukrainian literature and cultural movement, folklore, language, theatrical art in the formation of national consciousness.

The importance of creative works for the modern reinterpretation of the history of Ukraine, for the approval of the Ukrainian national idea and the Ukrainian mentality is emphasized.

Key words. *Cultural heritage of Ukraine; the Ukrainian national elite; Ukrainian statehood; language; theatrical art.*

Науковий керівник: к.іст.н, доц. Сапицька О.М.

Стаття підготована в рамках видання статей колективом кафедри історії, археології та туризму СНУ ім. В. Даля окремим збірником журналу SWorld.

Стаття відправлена: 27.12.2024 р.

© Сабардак Я.В.